Русе Градската библиотека

Година 2. София, Априлъ 1929 г. Книга 5 (15).

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ

ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ

Съдържание:

1. Битолското клане.
2. Единъ именитъ синъ на Македония.
3. „Ножотъ“ (1907 година).
4. Нивата.
5. Окърваванията Великденъ.

ДАР
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
София

Година 2. София, Априлъ 1929 г. Книга 5 (15)

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЬ

Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Алабинска. 30. — Телефонъ 19-32.

РУСЕНСКА ГРАДСКА ОБЩ... БИБЛИОТ...

Обесването на войводата Алексо Турунджовъ на 18 августъ 1905 година въ Битолския площадъ Атъ пазаръ.

Битолското клане

Хубавъ пръвъ пролѣтенъ день следъ зимата, която презъ 1903 година продължи доста дълго и следъ Великденъ. Природата празднуваше своя праздникъ на младостьта и хубостьта, а заедно съ нея и млади, и стари. Само азъ, затворенъ, стоя въ кѫщи — донесено бѣше, че полицията ме търси по име, безъ, обаче, лично да ме познава, и азъ трѣбваше да се пазя повече отъ всѣки пѫтъ, и именно презъ тия дни, защото всички други членове на втория Централенъ комитетъ, заедно съ председателя Анастасъ Лозанчевъ, бѣха на конгресъ въ Смилево и опредѣляха датата на въстанието.

Съ една дума, презъ тия нѣколко дена, преди Гюргьовденъ и следъ него, на мене изключително оставаше грижата да ржководя работитѣ на комитета. Най-сетне остана въ Битоля и касиерътъ на комитета, Аце Доревъ, но поради деликатната му и много отговорна длъжность, стараехме се сякакъ да го менажираме и не излагаме на рискъ.

Презъ това време въздухътъ се пълнѣше съ мълвата за скорошно въстание.

Млѣкари отъ Костурско и градинари отъ Ресенско напускаха безъ време Цариградъ и се връщаха по домоветѣ си, за да не пропуснеле да взематъ участие въ въстанието.

Една група отъ около 100 души вѫгленари отъ село Цапари и други села напуснаха сѫщо безъ време Катерина при Олимпъ и се върнаха нелегално като чета, сполучили за краткото време, презъ което сѫ работили, да спечелятъ нѣщо, колкото за да могатъ да си купятъ отъ близката гръцка граница кой по една пушка, кой по две — за армаганъ на братъ или баща.

Когато питахме, кой имъ казалъ да се връщатъ, отговаряха едногласно: така всички говорятъ, че непремѣнно ще има въстание!

А конгресътъ още не бѣше се състоялъ и никой не бѣше въ състояние да знае, какви реше-

ния могатъ да се вематъ, защото имаше и помежду насъ, които мислѣха, че не трѣбва да се въстава поне презъ 1903 г.

Тая мълва за скорошно въстание, както казахъ, бѣше пулично достояние и турскитѣ власти взимаха мѣрки, за да не останатъ изненадани.

Една отъ мѣркитѣ на властьта за тая цель бѣше, да разпраща нощно време пеши и конни патраули около града Битоля и на по далечни разстояния.

Единъ такъвъ, именно, патраулъ откри четата на покойния войвода П. Цвѣтковь въ с. Могила, а

Въ гр. Димотика презъ време на Балканската война.
Презъ първитѣ дни на м. мартъ 1913 год., Тодоръ Александровъ, Христо Матовъ, Д-ръ Никола Ивановъ, Георги Мончевъ и Владе Сланковъ сж посетили Главната квартира на българската войска, която по това време се нахождаше въ тоя градъ. По тоя случай тѣ сж се снели въ околностьта на града.

другъ такъвъ стана причина, до голѣма степень, да се предизвика клането въ Битоля.

Ето какъ:

Покойниятъ Гиче Ошавковъ, родомъ отъ гр. Дебъръ, по занятие шивачъ въ Битоля, бѣше единъ отъ най-деятелнитѣ въ търсене начини за доставяне на оржжие и материали. Той бѣше сполучилъ да убеди нѣколко турци-арнаути кираджии отъ Гостиварско да донасятъ съ стотици пушки и патрони. Той сполучи най-сетне да убеди единъ дебранинъ, турчинъ-кираджия, да донася сжщо пушки, патрони и барутъ.

Тоя именно кираджия, въ обикновеното за пристигане на дебърскитѣ кираджии време — срѣда на обѣдъ — трѣбваше да дойде на день Гюргьовдень на пладне въ Битоля съ първа доставка на оржжие и материали.

Понеже внасянето така съ товари оржжие въ Битоля не бѣше възможно, уговори се съ кираджията, че въ срѣда, на 23 априлъ, сутриньта, той ще срещне на шосето подъ селото Цапари двама души, на които той, по единъ опредѣленъ знакъ, да се довѣри и разтовари оржжието въ с. Ципари.

Проче, двамата въоржжени пратеници на Ржководното тѣло на с. Цапари се настаняватъ още преди зори на 23 априлъ, Гюргьовдень, наблизо до шосето, което води отъ Ресенъ за Битоля. Захласнати въ наблюдаване движението по шосето, тѣ не се сѣщали да се обърнатъ нито веднъжъ около себе си, за да видятъ, че единъ отъ нощнитѣ патраули, дебнейки ги, се доближава до тѣхъ. Но, както трѣбва да се заключи, аскерътъ счелъ за благоразумно да не се доближи много до тия въоржжени сѣнки, а стрелялъ върху тѣхъ, безъ, обаче, да сполучи да опърли даже дрехитѣ имъ. Нашитѣ работници, безъ да си поплюватъ на ржцетѣ, отговарятъ на стрелбата на аскера и съ прибѣжки отстжпватъ къмъ селото, а аскерътъ съ непрекжсната стрелба ги последва. Селянитѣ отъ селото, заедно съ единъ лѣкуващъ се тамъ раненъ четникъ, изненадани отъ стрелбата на аскера, който стреляше безразборно по жени, деца и добитъкъ, грабватъ пушкитѣ и откриватъ огънь противъ аскера.

При първия отпоръ отъ страна на селото, аскерътъ праща двама кавалеристи въ Битоля съ известие, че стотици комити въ село Цапари се готвятъ да нападнатъ Битоля.

Въ това време пристига и кираджията отъ Дебъръ съ 6 коне, натоварени съ оржжие и материали, но, вмѣсто уговоренитѣ посрещачи, чува и вижда залповетѣ при село Цапари.

Обезумѣлъ отъ страхъ, кираджията не знае що да прави и най-после тръгва направо за Битоля, безъ да се надѣва на нѣщо.

Но въ сжщото това време, Гиче Ошавковъ и Евгений попъ Симеоновъ решили да използуватъ хубавото време за една разходка до „Довледжикъ“ и сжщевременно да посрещнатъ кираджията и се научатъ нѣщо за количеството на донесеното оржие. „Довледжикъ“ е старо напуснато отъ Битолчани мѣсто за гробища съ една малка черквица и единъ прислужникъ.

Въ разговоръ съ Ошавковъ и Симеоновъ, прислужникътъ се оплакалъ, че всички работили, че той още не билъ посветенъ въ дѣлото, протестирайки сжщевременно, че той не е сакатъ и, следователно, и той можелъ съ нѣщо да помогне.

Въ желанието си да прекратятъ разговора съ прислужника, Ошавковъ и Симеоновъ го посъветвали да почака, защото, когато дойде времето, и него ще посветятъ.

Водейки тоя разговоръ, ето кираджията се явява и, като вижда Ошавкова, се впуска къмъ него се отчаяни жестове, разправяйки му всичко, което видѣлъ.

Да се опитатъ да вкаратъ товаритѣ въ Битоля било немислимо и, чудейки се, какво да правятъ, вкарватъ конетѣ въ двора на гробищата, пипватъ прислужника на черквата и му казватъ: щомъ искашъ да те посветиме, дай сега клетва въ черквата, че ще служишъ вѣрно и скрий нѣкжде това оржжие.

Прислужникътъ съ голѣма радость всичко приелъ, далъ клетва, отхвърлилъ следъ това нѣколко плочи на праздни гробища и скрилъ тамъ пушкитѣ и барута.

Следъ като така сполучливо свършили работата, Ошавковъ, Симеоновъ и кираджията потеглили

Войводата Алексо Турунджовъ,

родомъ отъ Леринското село Върбени (Екши-Су), обесенъ въ гр. Битоля.

успокоени за града. По пѫтя, обаче, ги достигнали пратенитѣ отъ аскера при с. Цапари двама кавалеристи, които, изпрашени и изпотени, тичатъ въ галопъ сѫщо къмъ града да донесатъ известието за въстанието въ село Цапари.

Отъ „Довледжикъ“ Гиче Ошавковъ дойде направо у дома да ме уведоми за всичко направено и видено, както и че около хукюмата, вследствие донесението на кавалериститѣ, трупали се наежени много турци.

Азъ пратихъ веднага по-малкия си братъ да се научи какво става и той скоро се върна съ известие, че турцитѣ много сѫ наежени и биели и пѫдели всѣки християнинъ, който се доближавалъ до хукюмата.

Ошавковъ излѣзе отъ при мене и ето дойде десетникътъ Ристе Самарджията да ми докладва, че двама работници отъ неговата десетка молятъ да имъ се разреши да задигнатъ отъ Ингилизъ-ханъ две пушки съ по 100 патрони, които пушки били оставени тамъ отъ двама турци колджии въ свободното време.

Работницитѣ били слуги въ хана, но, понеже било Гюргьовдень, щѣли да напуснатъ Ингилизъ-Ханъ и да търсятъ другаде работа, но ако имъ се позволило да задигнатъ пушкитѣ и ако евентуално ги узнаятъ, да заминатъ въ четитѣ.

Трѣбва да се забележи, че изпращането тогава на работници въ четитѣ се считаше за голѣма честь и голѣмо благоволение отъ страна на началницитѣ, а понеже кадритѣ на четитѣ бѣха преситени, заминаването въ четитѣ се допускаше само на работници, станали, поради нѣкой подвигъ, невъзможни предъ полицията.

Попитахъ Ристе Самарджията, дали работницитѣ иматъ майки и бащи и кой ще ги препитава, ако се наложи отъ обстоятелствата, тия двама работници да заминатъ въ четитѣ.

Той ми обясни, че единиятъ отъ работницитѣ нѣмалъ ни майка, ни татко, а другиятъ ималъ майка, но тя живѣела при по-голѣмия му братъ.

— Разрешавамъ. Нека задигнатъ пушкитѣ, ама по възможность безъ да бждатъ забелязани — казахъ му азъ.

Лагадинското езеро при гр. Лагадина (Солунско).

Изглежда, че работницитѣ сѫ чакали отговора ми при входнитѣ порти на улицата, защото не се мина единъ часъ и клането избухна.

Ето какво се случило:

Отъ радость, че имъ се разреши да задигнатъ пушкитѣ и отъ страхъ, отъ друга страна, да не изпуснатъ случая, работницитѣ се впуснали като фурии въ хана, грабватъ пушкитѣ, скриватъ ги ужъ подъ нѣкакви свои горни дрехи — това става около 11 часа преди пладне — и поематъ направо за Баиръ-маале — комитската крепость — презъ една прѣка турска махала.

Прикладитѣ на пушкитѣ, обаче, се виждали и турцитѣ отъ махалата, които били вече известени за „опита“ на комититѣ отъ Цапари да нападнатъ Битоля, като виждатъ сега българи съ скрити пушки, вдигатъ тревога, грабватъ пушки и револвери и стрелятъ отъ прозорцитѣ по нашитѣ работници. Работницитѣ се спасяватъ, но слухътъ за появяването на комити въ Битоля посрѣдъ бѣлъ день

стигна съ свѣткавична бързина до насъбралитѣ се на митингъ турци предъ хукюмата.

Съвокупностьта на тия нѣколко причини: комититѣ въ село Цапари, комититѣ въ Битоля, мълвата за неминуемо въстание и неминуемо нападение на Битоля, а особено честото обезоржжаване на турци отъ българи, за което по долу ще кажа нѣколко думи, ожесточи турцитѣ до такава степень, че тѣ се впуснаха да убиватъ безразборно когото българинъ срещнатъ по пѫтя.

Но, понеже бѣше вече пладне и всички граждани се бѣха прибрали въ кѫщи, турцитѣ не можаха да срещнатъ освенъ нѣкои бедни и безобидни млѣкари и хлѣбари, които живѣеха по дюкянитѣ си. Ето за това процентътъ на такива убити представляваше 90 %.

Турцитѣ убиваха когото срещнеха по чаршията и по нѣкоя отъ крайнитѣ улици, задоволявайки се, иначе, само да демонстриратъ съ закани безъ да изнасилятъ нѣкоя кѫща.

За честь на Битоля, никой не се изплаши. Всички, наистина, здраво залостиха портитѣ си, но и всички се въоржжиха съ каквото оржжие имаха на ржка, решени да се биятъ и умратъ, но да не оставатъ да се гавратъ съ тѣхъ.

Половина часъ следъ началото на клането, азъ получихъ запитване по въздушенъ каналъ — отъ кѫща на кѫща — дори отъ Баиръ маале, какво да правятъ.

Отговорихъ, да оставятъ турцитѣ спокойно да демонстриратъ по улицитѣ, но да стрелятъ и убиватъ съ каквото могатъ, ако ги нападнатъ въ кѫщи, а така сѫщо да помагатъ на нападнатитѣ въ кѫщи.

Подигравкитѣ отъ страна на женитѣ по адресъ на турцитѣ нѣмаха край.

Турцитѣ повториха опита си за клане и на другия день, въ четвъртъкъ следъ обѣдъ, при отворена чаршия, но убиха само 2—3 безобидни старци въ усамотени улици и нищо повече.

Така се свърши съ около 50—60 души убити и 30—40 души ранени това Битолско клане, за което турцитѣ толкова много се заканваха, но за което после много се каеха предъ възможностьта да влѣзатъ наистина комититѣ въ Битоля.

Четата на Леринския войвода Марко Шишковъ, родомъ отъ с. Върбени (Екши-Су).

Казахъ по-горе, че една отъ причинитѣ да се ожесточатъ турцитѣ до такава степень презъ Гюргьовденъ бѣше и честото обезоржжаване на турци отъ българи.

Но за по-голѣмо илюстриране настроението и душевното състояние на хората отъ тая епоха, следнитѣ нѣколко реда ще бѫдатъ, мисля, достатъчни.

Възбуждението отъ приготовляванията за въстание бѣше достигнало вече кулминационната точка. Повече да се чака и да се готви не бѣше възможно. Трѣбваше да се въстане. Това всички твърдѣха и всички очакваха съ нетърпение. А оттукъ и желанието, всѣки да се въоржжи, за да може достойно да се бори, бѣше стигнало до лудость. Никакви срѣдства не бѣха запретени и никакви

жертви не бѣха голѣми, за да се намѣри една пушка. Казано бѣше, всѣки да си намѣри пушка отъ кѫдето и както може, но, разбира се, не отъ българинъ.

Тогава станаха тия чудеса:

Единъ самъ войникъ, около „Девеани", вънъ отъ града, клекналъ до едно дърво и подпрѣлъ пушката си на дървото. Единъ гаменъ, който обикалялъ тамъ, виждайки войника и пушката подпрѣна на дървото, домъква се безшумно съ боситѣ си крака до дървото, грабва пушката и хуква къмъ Арнаутска-маала. Войникътъ скача, крещи, заплашва,

На пазаря въ гр. Тетово презъ време на голѣмата война. Продажба и покупка на... дребно.

момчето бѣга и не обръща глава. Други турци, които имало тамъ наблизо и виждатъ въ какво се състои работата, подгонватъ момчето, стрелятъ по него съ револвери, но момчето, стискайки здраво пушката въ ржцетѣ, избѣга и влѣзе въ махалата, кѫдето пропадна безследно. Турцитѣ останаха съ заканитѣ си, а момчето получи едно браво.

На хана на село Иванъовци, по шосето между Крушово и Битоля, слѣзълъ единъ началникъ на колджии, за да си почине и пие едно кафе. Той оставилъ пушката си на чардачето предъ хана и влѣзълъ съ ханджията въ яхъра за да върже коня.

Едно младо селянче отъ селото, което играело наоколо незабелязано отъ никого, вижда пушката, грабва я и я занася въ село пакъ незабелязано отъ никого, движейки се посрѣдъ високо накласилитѣ се ниви.

Когато турчинътъ следъ нѣколко минути излѣзълъ отъ яхъра заедно съ ханджията — ханджията е билъ влахъ — потърсилъ пушката и не я намѣрилъ. Очуденъ, запитва ханджията, но ханджията се извинилъ съ обстоятелството, че никакъ не се бѣ отдѣлилъ отъ турчина. Турчинътъ не можалъ да не признае, че ханджията наистина не е никакъ виновенъ. Но кѫде се дена тогава пушката? Лесно бѣше да разбере и турчинътъ, и влахътъ, сѫдейки по други подобни случаи, че навѣрно нѣкой селянинъ грабналъ пушката, макаръ нито влахътъ, нито турчинътъ да не бѣха видѣли никого около хана.

А селянчето, радостно и горделиво, занесло въ селото пушката — една прекрасна сръбска кокинка карабина. Селянитѣ, по-възрастнитѣ, веднага оценили пушката. Ами патрони? Кѫде ще се намѣрятъ патрони за кокинка — никѫде. Подиграли се на селянчето, че пушката му, освенъ за чучуръ на чешма, за друго не я бивало. Селянчето разбрало комичното положение, въ което изпаднало, взема си тоягата и се отправя къмъ хана и намира турчина седналъ на чардачето замисленъ.

Споредъ думитѣ на ханджията, турчинътъ не се решавалъ да влѣзе въ Битоля безъ пушка, а да се върне въ Крушово още по страшно било. Турчинътъ останалъ въ това положение още известно време, следъ което качилъ се на коня, за да стигне въ Битоля малко въ тъмно. Селянчето, което това очаквало, пресрещнало турчина при единъ завой, недалечъ отъ хана, замахнало съ тоягата и му извикало: патронитѣ или тѣ убивамъ. Турчинътъ запиталъ само, дали той му е взелъ пушката и като получилъ утвърдителенъ отговоръ, разпасалъ патронташа съ патронитѣ и го далъ на селянчето, което съ по-голѣма сега гордость отишло въ селото, а турчинътъ на другия день си далъ оставката отъ колджилъка, за очудване на всички, понеже всички колджии го признавали за единъ несъмнено храбъръ човѣкъ.

Селото Поешоо е на три километра до Битоля и като всѣко село има полякъ турчинъ, разбира се, добре въоржженъ съ царска пушка мартинка и изобилно патрони. Но единъ младъ беденъ селянинъ хвърлилъ око на пушката. Въ голѣмото си желание да постигне блѣна си, и той да има пушка, той се решилъ да вземе пушката на поляка, па каквото ще да стане после. Четата го бѣ научила да манипулира и съ мартинка, и съ гръцка пушка, които пушки състаляваха 80 на сто отъ въоржжението. Нашиятъ селянинъ можалъ да си купи или открадне отъ нѣкѫде само петь мартинови патрони и въ единъ прекрасенъ день, когато селянитѣ работели въ полето, а полякътъ, седналъ наблизо, ги наблюдавалъ, той се доближилъ до поляка, поздравилъ го по най-учтивъ начинъ и отъ дума на дума дошло до „какъ, аджаба, се пълни мартинката". Полякътъ отначало погледналъ съ недовѣрие на селянина, но най-после пакъ се решилъ да му покаже, безъ да постави патронъ въ пушката. Въ това време, въ единъ удобенъ моментъ, селянинътъ грабва пушката отъ ржцетѣ на поляка, отскача на две-три крачки, извадилъ патронъ отъ пояса си, зарѣзва пушката и безъ всѣкакви други церемонии казва на поляка да си даде и патронитѣ. Полякътъ много скоро разбралъ, че щомъ тоя селянинъ се решилъ да му вземе по такъвъ начинъ пушката, не ще се спре и да го убие, за да му вземе патронитѣ. Полякътъ разпасалъ патронташа, хвърлилъ го предъ краката на селянина и си заминалъ въ Битоля, безъ да погледне селянитѣ, които се смѣели подъ мустакъ.

Всрѣдъ такова настроение на духоветѣ конгресътъ въ Смилево решаваше въпроса за въстанието.

Лука Джеровъ

Единъ именитъ синъ на Македония

Родното му мѣсто е Кайлярското село Емборе, което се нахожда въ най-затънтения предѣленъ край на юго-западна Македония. Тамъ той се роди на 19 мартъ 1859 година.

По това отдалечено време въ този отдалеченъ край жива бѣше българската речь; живо, но спотаено, бѣше и българското самосъзнание. Българското писмо и българското четмо, обаче, отдавна бѣха живи заровени отъ орѫдията на фанарьотската власть. Когато презъ 1868 година искритѣ на българската просвѣта озариха този край и въ него изникна Емборското българско училище, Благой Димитровъ постѫпи въ него и завърши въ него първоначалното си учение на роденъ езикъ. Една година следъ това, той, макаръ още невръстникъ, напусна родното си село и отиде въ Цариградъ, гдето постѫпи въ тамошното българско училище въ Фенеръ, за да продължи ученето си. Следъ успѣшно свършване на това училище, той отиде въ Пловдивъ и стана ученикъ въ тамошната гимназия. Всрѣдъ голѣми прѣчки, бедствия и страдания, причинени въ голѣма степень отъ тогавашнитѣ бурни години, той свърши презъ 1883 година гимназията, като зрелъ гимназисть. Вече възмѫжалъ умствено и морално и въорѫженъ съ знания, той напусна България, върна се въ поробената си родина и стана учитель въ току що открилата се Солунска българска мѫжка гимназия. Неговото учителствуване тамъ, обаче, продължи само една година. Защото, жаденъ за по-висо-

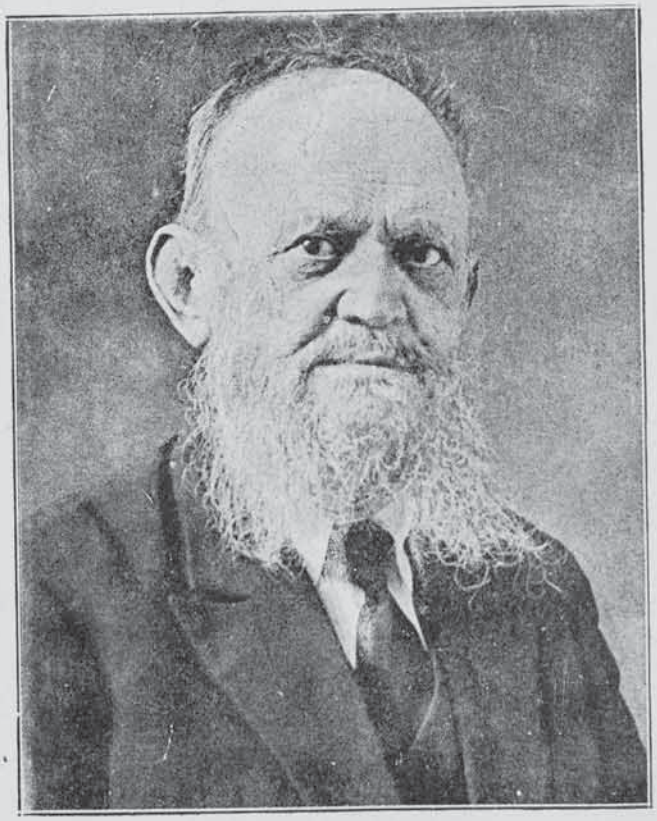

Благой Димитровъ.

Ученицитѣ отъ шестия класъ на Солунската българска мѫжка гимназия презъ учебната 1888—89 година. На тоя класъ Благой Димитровъ бѣше учитель и наставникъ. Това бѣше точно преди 40 години!

(Отъ дѣсно къмъ лѣво. *Първия редъ:* Христо Гюрковъ отъ гр. Щипъ, Константинъ Стояновъ-Вълкановъ отъ с. Пѣсочница (Леринско), Иванъ Васковъ отъ гр. Велесъ и Стоянъ Недѣлчевъ отъ Мелнишко. *Втория редъ:* Александъръ Маджаровъ отъ гр. Охридъ, Велко Думевъ отъ гр. Воденъ, Вангелъ Калейчевъ отъ с. Владово (Воденско), Димитрий Ляповъ-Гуринъ отъ с. Бобища (Костурско), Трайче Антовъ отъ гр. Скопье, Филипъ Георгиевъ отъ гр. Леринъ и Георги Палашевъ отъ гр. Велесъ. *Третия редъ:* Авксенти Георгиевъ отъ гр. Куманово, Михаилъ Кратовалиевъ отъ гр. Скопье, Йорданъ Илиевъ отъ гр. Велесъ, Димитъръ Миховъ-Поповъ отъ с. Горни Порой (Демиръ Хисарско), Наумъ Темчевъ отъ с. Загоричени (Костурско), Апостолъ Тръпчевъ отъ гр. Воденъ, Христо Занешевъ отъ гр. Воденъ, Тръпче Димитровъ-Шаламановъ отъ гр. Воденъ, Александъръ Параспуровъ отъ гр. Щипъ и Димитъръ Тодоровъ отъ гр. Велесъ).

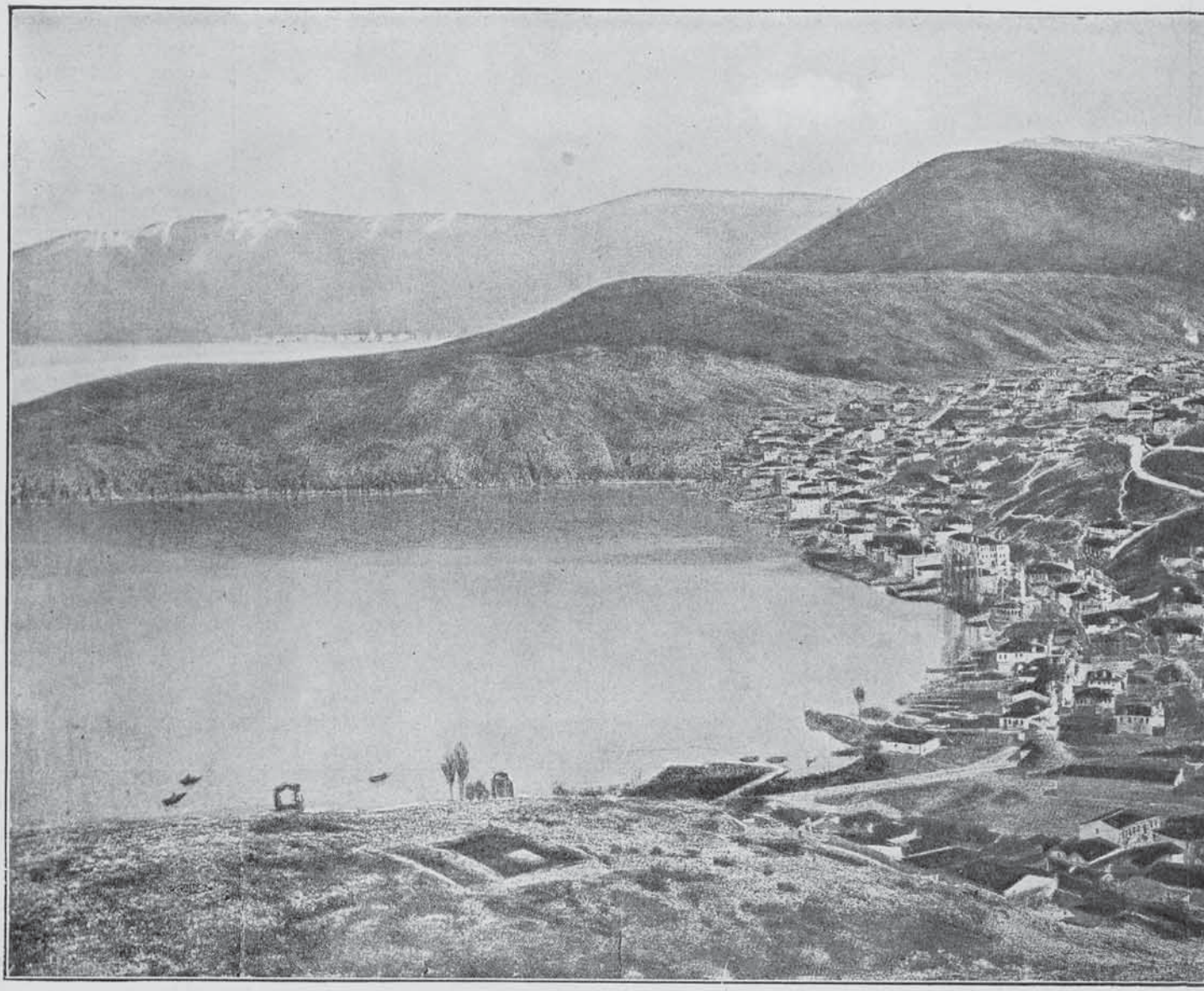

К О С Т

Вълшебниятъ предѣленъ град

ка наука и за по-широка култура, той замина за Русия и стана студентъ въ физико-математическия факултетъ на Ново-Росийския университетъ. Следъ четири годишно щудиране, той свърши университета съ бляскавъ успѣхъ и съ научната степень *кандидатъ*.

Отъ Русия той се върна отново въ Солунъ и отново стана учитель по физико-математическитѣ предмети въ тамошната българска мжжка гимназия. Въ това си звание той учителствува непрекжснато цѣли десеть години, до 1898 година, когато по силата на зле сложили се обстоятелства той биде принуденъ да напусне Солунъ и Македония и да се прибере въ София, гдето биде назначенъ за учитель, пакъ по физико-математическитѣ предмети, въ първата Софийска реална мжжка гимназия. Въ тая гимназия той учителствува непрекжснато до 1925 година, когато, по предѣлна възрасть, биде освободенъ отъ учителското звание и пенсионираннъ.

Цѣли 43 години, значи, Благой Димитровъ се подвизава непрекжснато и неуморно въ трудното, но благодарно и благородно учителско поприще.

Въ това поприще той обнаружи всички дарби и добродетели, съ които Богъ го е дарилъ и които дарби и добродетели той посѣ въ душитѣ на своитѣ многобройни ученици отъ поробена Македония и свободна България. И поникнаха ратници за миренъ трудъ и ратници за обществени, политически и революционни борби.

Блестящъ учитель въ класнитѣ стаи на училищнитѣ сгради, той бѣше такъвъ и извънъ тѣхъ; той бѣше учитель и на широкитѣ народни маси. Съ тия маси той общуваше; съ тѣхъ той работеше; съ тѣхъ той страдаше; съ тѣхъ той се радваше. Нѣмаше народна проява, нѣмаше народно начинание, нѣмаше народно дѣло, на които Благой Димитровъ да бѣше чуждъ. Съ своето даровито слово и съ своето даровито перо той бѣше на всѣкжде, всякога, съ всички и съ всѣкиго.

Той бѣше строевакъ неотлжчимъ.

Т У Р Ъ

адъ на юго-западна Македония.

На 23 декемврий 1922 година Благой Димитровъ чествува своя юбилей по случай тридесеть и петь годишнината, до тогава, отъ учителската си дейность. На това праздненство, скромно и трогателно, многобройнитѣ му ученици, почитатели и обожатели му засвидетелствуваха по най-трогателенъ начинъ чувствата на почить и обичь, които тѣ питаятъ къмъ него. Въ израза на тия чувства той намѣри моралната награда за своята вѣрна и честна служба къмъ народа.

На 7 този месецъ априлъ, на Благовецъ, наредъ съ именния си день, той празднува и 70 годишнината отъ своето рождение. На него день, обаче, той не празднува края на своя житейски възходъ, нито началото на своя житейски залѣзъ. Защото той, макаръ и на тая възрасть, продължава да бѫде все така свежъ, все така бодъръ, все така жизнерадостенъ и преизпълненъ съ сили и енергия и съ желание за нова работа.

Благой Димитровъ презъ своя дългъгъ животъ е решавалъ правилно и безпогрешно м ного задачи — математически и политически. Той е работилъ неуморно за решаването и на най-трудната задача — задачата за освобождението на Македония. Тая задача, обаче, остана още нерешена. Но и тя, както всички задачи, чака своето решение, макаръ и да е пълна съ много неизвестни величини. Презъ остатъка отъ своя животъ Благой Димитровъ ще трѣбва да продължава да сътрудничи за нейното решаване и когато нейнитѣ *„уравнения бждатъ стъкмени"* и се добие толкоочакваниятъ и толкожеланъ резултатъ, тогова той съ право може да се оттегли на почивка въ родното си село и тамъ, подъ политѣ на величествения Мурикъ, да изчака, при тихи старини, празднуването на стогодишнината отъ своя именъ день.

Това е пожеланието, което Редакцията на Илюстрация Илиндень отправя къмъ мастития юбиляръ и именитъ синъ на Македония.

„Н о ж о т ъ“

(1907 година)

Между Козякъ и Клéпа, въ Бабуна приветна
Ножотъ стърчи, като гола издънка несретна.
Отрупанъ отвредъ съ напукани стръмни канари,
Оглава се насамъ-натамъ и се ядно чумери!

Ту къмъ Шаръ или въ Кожухъ очи впери,
Ту шумния Вардаръ съ погледъ измѣри;
Свива вежди и трепери отъ своята голота,
Безъ да знай, че ще стане юношка Голгота!

Попадийски Чукари заема войводския станъ,
А на Ножотъ изпрати група по даденъ планъ.
И нарежда войводата съ гласъ, строгъ-плавенъ,
Въ боя да пазятъ честьта на родъ славенъ.

Жизнерадостни сили сж тамъ насъбрани,
Глави имъ съ свѣтълъ ореолъ увѣнчани;
Посрѣдъ ниви златни погледи сж впили,
Осѣяни съ царевици, вече изкласили.

Четата на Прилепско-Велешкия войвода Тано Николовъ.
Въ срѣдата на снимката е самиятъ войвода. Въ дѣсно отъ него е Александъръ Андреевъ-Чапата, а въ лѣво е Кольо Койовъ, известенъ подъ името Маминъ Кольо.

Съ народна кръвь Азотъ и Бабуна опръска
Нахлулата безсрамно тамъ пропаганда сръбска:
Да фабрикува „прави сърби“ се тя домогва
И отказалия да стане сърбинъ изнемогва!

Въ нейна помощь сж турци и арнаути люти,
Съ които коватъ срещу бабунци мѣрки крути;
Помощь и съвети искатъ отъ Согленския бей,
За да се изпълни девиза „раздѣляй и владѣй“.

Организацията чети и милиция изпрати
Въ Бабуна горда да се справятъ съ ренегати.
Настигнаха планината момци лжчезарни,
Съ мечъ да ударятъ нови врази народни.

Войводи смѣли бързо навлизатъ въ Никодимъ,
Гузни ренегати позорно бѣгатъ, яко димъ!
Скоро въ Прилепъ, Битоля и Велесъ дигатъ буна
И на турцитѣ предаватъ четитѣ въ Бабуна.

Огляватъ ширни лозя, пръчки понавели,
Изпъстрени съ едри гроздове узрѣли,
Любувайки се на родна земя, свидна-мила,
Която съ млѣкото си щедро ги е кърмила.

Отъ Битоля смутна Енверъ бей е дошелъ,
Три хилядна армия бѣ на ратъ той повелъ.
Съ тази паплачъ дива, грозна и зловеща,
На бранници народни готви той зла среща!

Пълководеца строгъ гледаше къмъ балкана
И къмъ Ножотъ отправяше той люта закана.
Синове народни се укрепяватъ за защита,
Пожелавайки борбата имъ да е честита.

А къмъ Попадия, изъ зелени тучни ливади,
Червенѣй се аскера на нѣколко грамади:
Вериги следъ вериги пуща той въ ходъ,
За да направи на бойцитѣ пъленъ обходъ.

На Ножотъ се готви люта и кървава бранъ
Между македонци и Енверъ беевата сганъ.
Бързо вражи колони прииждатъ отвредъ,
Стръмни синури да обхванатъ тѣ навредъ.

Червенитѣ имъ фесове, като аленъ макъ,
Се мерджелѣятъ изъ хладенъ камънакъ;
Страхливо се движатъ въ зори безъ шумъ,
Да не пропука отъ карпи юнашки куршумъ!

Като гръмнати останаха войводи стари
За налетялата зла участь орлетата млади;
Куриеръ бързъ веднага на Ножотъ отиде
Волни костурчани и велешани да доведе.

„Тичай и кажи на войводитѣ наши чутовни,
Че въ люта бранъ ще скжсаме вериги вѣковни;
Ний тукъ ще измремъ въ укоръ на вражата сганъ,
Но позорно не ще избѣгаме въ войводския станъ!“.

Съ тия си огнени слова — слова на стоици,
Тѣ не искаха да бждатъ народни граматици,
Но вписаха една свѣтла страница чутовна
Въ историята на поробена Македония бойна.

Току що се роди отъ изтокъ руменния зракъ,
Огнени залпове изсипа озвѣрения врагъ.
Арнаути свирепи стжпка по стжпка подематъ,
Настръхнали и озвѣрени, юнаци да пленятъ!

Четата на Велешкия войвода Михаилъ Чаковъ.
Въ тая чета е билъ четникъ Кръстьо Лазаровъ (вториятъ отъ предния редъ въ снимката отъ дѣсно къмъ лѣво), който по-късно стана легендаренъ Кумановски войвода.

Смѣлчака прѣку вражитѣ вериги прегази,
При ядрото да отведе младитѣ витязи!
—„Чуйте войводска заповѣдь, другари свидни,
Напуснете Ножотъ, елате при войводи видни.

„Тѣ ви чакатъ съ открити обятия братски
И кръстятъ въ бой съ неприятеля агарянски.
Тръгнете съ менъ да прекосимъ вража сганъ
И отидемъ насреща, при войводския станъ“.

Вдигна глава Атанасъ Поповъ делията
Отъ село Шестеово, въ Костурията,
Съ буенъ пламъкъ въ очитѣ мълненосни,
За другаритѣ той даде отговоръ сносни:

— „Ний петдесеть четирима сме млади момци,
На полебрани ще измремъ като македонци.
Не блазнятъ ни насъ никакви блага суетни,
Нито пъкъ на свѣта успѣхи мимолѣтни!...

На Ножотъ кървава бранъ се отъ зори води,
А Ножовци сж останали сами — безъ войводи!
— „Трѣбваше да е между насъ Йованъ Алябака —
Повтаря юнкера Трандафилъ Думбалака.

„Вихъръ е той въ борбата, друже Шестевски —
Отъ сѣнката му бѣга и ренегата Бабунски;
Отъ Попадийски Чукари той ни наблюдава
И потресенъ ще остане отъ нашата слава!“.

— „Ний костурци сме млади, соколи родни крилати,
Внушава съ вълшебенъ гласъ Шестевски млади,
„Отъ пеленаци все къмъ горди Вичъ се стремимъ
И, катъ ученици на Алябака, не ще се посрамимъ.

„Макаръ юноши невръстни, едва що заживѣли,
Въ люта бранъ съ неприятеля незакалени,
Чуйте Патчевия и Узуновъ прокобенъ гласъ:
До последна капка кръвь, па елате при насъ“.

Хиляди куршуми, като пепелянки съскатъ
И, рекуширайки, камъни и земя пръскатъ.
Първитѣ бомби на мѣсто арнаутитѣ приковаха
И следъ туй пакъ пушки-огнебойки затрещяха!

Кипи борбата съ стихийно напрежение,
Врагътъ налита съ още по-мрачно озлобление;
Единъ следъ други млади соколи падатъ,
Но останалитѣ живи духомъ не отпадатъ.

— „Предайте се, герои“, чува се гласа на Енвера.
А залпъ въ хоръ запѣва: „въ тебе нѣмаме вѣра!“
И съ вихренъ танцъ на шеметна превара,
Ехото повтаря: „Въ тебе нѣмаме вѣра“.

Смъртьта вечъ спуща своята остра коса напредъ
И почва да коси безмилостно наредъ . . .
Всички виждатъ, че настжпва последния имъ часъ
И кръшни пѣсни пѣятъ съ буреносенъ гласъ!

Тежко ранени четници стенятъ за капка вода
И по една цѣлувка имъ слага младъ войвода!
Биятъ за последно настжплене вражи барабани
А Ножовци сж съвсемъ безъ патрони останали!

Изъ канаритѣ закънтя клетвения зовъ
На храбрия Петко Войчевъ, войвода новъ:
— „Трошете пушки и револвери, друзя бойни,
Да не вематъ плячка неприятели вѣковни!“.

Троши пушки съ жаръ Найдо Арсовъ, младъ миякъ,
Въ Папрадища роденъ е той, бабунецъ юнакъ!
Люта клетва полагатъ останалитѣ защитници —
Плячка да не дадатъ на народни потисници.

— „Последенъ часъ удари:
Налѣгайте, другари, върху бомбитѣ адски,
Тѣхъ азъ ще подпаля съ ржце си братски,
И, срѣдъ вихъра на динамита възпламенени,
Да литнатъ въ небитието души ни засмѣни!“ —
дума Шестевски на другари.

Страшенъ взривъ избухна въ канари жежки
И хвърчатъ кости, меса и крака човѣшки!
Вие се ято хищни орли и слиза на рътъ,
За да се наядатъ съ крехка юнашка плъть!

Налитатъ уплашени низами, като хиени,
Но чуватъ гласа на Енверъ бея нажалени:
— „Никой да не докосне и оскверни героитѣ,
Които знаятъ да мратъ славно въ бойоветѣ!“.

Въ мигъ три хиляди остри байонети вражи
Отдадоха почесть на загинали орли снажи!
„Алахъ! Алахъ! Алахъ!“ — ечи громко канарата
И настръхватъ на Бабуна дивна листата!

Тъй смѣло умрѣха тия беззаветни борци,
Въ очитѣ народни станали вечъ светци.
Тѣ блуждаятъ бодро въ мира задгробенъ,
Безспиръ, безъ умора по народа поробенъ.

По седѣнки и преденки момци тихо пѣятъ
И за Ножовци въ сладка нега купнѣятъ,
А девойки стройни, унесени въ тишината,
Сълзи ронятъ, загледани въ небесата!

Пѣсень ли нѣкой запѣй въ ливади ширни,
Илъ овчаръ пъкъ надуй кавалъ въ гори китни,
Въ канаритѣ на Ножотъ хоро се залюлѣй
И лампади блеснатъ въ митенъ полиелей!

Лудо-младо дебне заникъ да мине ридоветѣ
И черъ мракъ да обвие на Ножотъ канаритѣ,
За да свѣтнатъ тамъ на ония герои очитѣ,
Които не се сдадоха пленници на вразитѣ!

Когато нощьта своята плащеница разпери,
Горе на Ножотъ тревата почва да трепери!
Тамъ бродници въ обликъ луненъ сияятъ
И млади бабунци родна пѣсень имъ пѣятъ!

Бродятъ бродници безспирно нощя изъ балкана,
А на македонци въ гърди зѣе люта рана!
Очитѣ имъ свѣтятъ съ фосфоренъ блѣсъкъ,
Кръвьта бабунска кипи съ буенъ тласъкъ!

Разперилъ своята горда осанка напредъ,
Ножотъ смѣло обръща погледи навредъ . . .
Ту къмъ Ракле, Попадийски Чукари погледне,
Ту къмъ Никодимъ, Ясенова Глава и пошепне:

„Безумци, защо тръгнахте вий по тоя пжть
И обагрихте съ кръвьта си моята плъть?
День и нощь вий по снага ми блуждаете
И никога вече сънъ-покой не ми давате!.

„По моитѣ канари стръмни и ледъ студени
Хищни орли оглозгаха тѣла ви вледенени!
Покрусенъ, безпомощно гледамъ азъ, какъ тирана
Отвори вече въ моитѣ гърди широка рана! . . .

„Безумци, вий изковахте оржжие ново —
Витязи крилати да литнатъ тука отново,
На полебрани врага коваренъ да сломятъ
И менъ отъ вѣковенъ кошмаръ да освободятъ!“

СТЕФАНЪ АВРАМОВЪ.

Аведисъ Ахаронянъ
(Харипъ)

Нивата

Хайдушката чета, следъ като дълго време се скитà изъ областьта Мока и по околнитѣ ѝ планини, най-после се спрѣ предъ една бързотечна и скоклива рѣка. Мжтнитѣ вълни на тая рѣка, ронейки ребрата на дълбоката долина, спущаха се отъ планинскитѣ върхове като пѣнясали гриви на парадни коне, свличаха се надолу, нахвърляха се една върху друга и съ своя оглушителенъ шумъ заплашваха съ смърть всѣки неразуменъ пжтникъ, който би се осмѣлилъ да се хвърли всрѣдъ тѣхъ.

Мжчно бѣше тя да се преброди; брѣговетѣ ѝ не се виждаха. Войводата бѣше неспокоенъ, а пжтеводительтъ, унилъ, оглеждаше съ наведена глава ту въ дѣсно, ту въ лѣво и не се решаваше да излѣзне напредъ и да поеме отговорностьта.

— Е, после?!. . ., извика полубезспокоенъ и полуразгнѣвенъ войводата, като погледна замисления и смаянъ пжтеводитель, чиито обезсърдчителни и колебливи движения той отдавна следѣше.

— Рѣката е бѣсна и пѣнлива, войводо, отговори смутено пжтеводительтъ.

— И при все това трѣбва да се преброди, подчерта нервно войводата.

— Разбира се, че трѣбва да се преброди . . Но тая проклета рѣка отъ вчерашния дъждъ се е разгалила доста и сега безчинствува. Ето, че не може да се намѣри бродътъ ѝ.

— Неможешъ да го намѣришъ ли?!. . . . Чувате ли, другари, се обърна войводата къмъ четницитѣ, които мълчаливо следѣха тоя разговоръ — нашиятъ уменъ пжтеводитель, който ни е давалъ толкова обещания, сега е изгубилъ брода, а заедно съ него и ума си. Ако сега бждемъ нападнати, ние ще трѣбва да отстжпимъ, защото, инъкъ, не ще можемъ да се спасимъ. Нима въ тая нещастна страна и рѣкитѣ ли станаха наши врагове? Нима нѣма ли поне единъ човѣкъ, който може да ни помогне? . . .

— Азъ ще ви помогна!

Изведнъжъ всички се обърнаха назадъ, за да видятъ оня, който се обади. Той бѣше единъ старецъ съ широки плещи, съ груба космата брада, която почваше непосрѣдствено изподъ очитѣ му и покриваше изцѣло мжжественитѣ му гърди. Върху косматото му и начумерено лице владѣеше голѣмиятъ му орловъ носъ, който се спущаше вели-

чествено отгоре надолу и се надвесваше надъ сивитѣ му и разкошни мустаци. Намѣсто очи, които се губѣха всрѣдъ рунтавитѣ му вежди и брада, се виждаха две тъмни вдлъбнатини, въ дъното на които блещукаха две точки, подобни на две забравени всрѣдъ тъмни долина свѣщи, чиито лжчи бѣха безсилни да разсѣятъ мрачината въ старческото му лице.

Наведенъ малко подъ тяжестьта на пушката си, мощниятъ старецъ закрачи напредъ, спрѣ се предъ войводата и сложи костеливитѣ си ржце върху рамото му.

— Не бой се, мой мили войводо! Само една душа ми остава, ала и нея ще пожертвувамъ за тебе. Ако ще би всичкитѣ рѣки и притоци, подобно на змейове и чудовища, да дойдатъ, пакъ никой отъ нашата чета, а и отъ цѣлото ни съзаклятие нѣма да пострада. Твоитѣ стжпки, войводо, сж щастливи; нека умра подъ тѣхъ... Хе... хе... хей!.. тая бѣсна рѣка отгоре се спуща, навредъ лази, всякжде заобикаля и пакъ по нея минаватъ и вълци, и невѣсти, и чисти и нечисти люде. Нима хората на съзаклятието нѣма да я преминатъ!... Не, мили другари, и ние ще я преминемъ. Ако това не стане, азъ жертва ще ви стана. И рѣката се уморява...

Старецътъ каза и тръгна къмъ течението на рѣката и четата го последва.

Въ обществото на четницитѣ тоя страненъ старецъ бѣше тайствена личность. Кой бѣше той и кое бѣше го накарало, при залѣза на своя животъ, да поеме върху си кървавия дѣлъ на хайдушкия животъ, това още никой не знаеше. Въ неговитѣ рунтави гърди, въ неговото набръчкано и винаги мрачно чело, безпорно, се криеше нѣкаква голѣма тайна, скрита отъ людскитѣ очи. Той бѣше мълчаливъ, малко приказваше, много мислѣше, бѣше добъръ, послушенъ, услужливъ и изпълнителень.

Всрѣдъ четата той попадна не отдавна. Единъ день, когато четата почиваше въ планинскитѣ височини на Бекярскитѣ полета, четнишкиятъ часовой зебелязалъ издалечъ единъ старецъ, който слизалъ отъ планината. Той не бѣ въоржженъ и затова не му попрѣчиха пжтя. Изглеждаше да е ходилъ много, защото имаше моренъ погледъ. Подпираше се на една голѣма тояга.

Когато доде при почиващитѣ четници, той се спрѣ съ цѣлия си ръстъ предъ тѣхъ, свали си капата, изтри потьта на челото си и въздъхна съ всичкитѣ си гърди. Планинскиятъ вѣтъръ нѣжно си играеше съ разкошнитѣ му мустаци и отвреме навреме разкриваше покрититѣ му съ коси и обгорѣлитѣ му отъ слънцето гърди. Той за моментъ изгледа въоржженитѣ четници, после вдигна ржцетѣ си къмъ небето и извика:

— Честь и слава на всички васъ..., мой храбри лъвове... Вие всички имате и дрехи, и пушки; имате и сабли...

Хвала, хвала вамъ!.. Мирише ми на кръвъ... Кой ви е главатаря?... Жертва ще му стана!..

Посочиха му войводата.

Старецътъ пристжпи къмъ него, хвана му ржката и поиска да я цѣлуне, но войводата го отклони и го помоли да седне до него

— Виждате ли, каза старецътъ, тия планини и равнини около Бекярското поле и по него. Планинитѣ сж високи и широки, а равнинитѣ — плоски и красиви. Подъ всѣки камъкъ и дърво се крие по единъ звѣръ. Всички тѣ иматъ своето мѣсто въ тая земя. За моята опустяла глава само мѣсто нѣма и неможе да се намѣри. Ето че доде день и кръвьта ма хвана. Разпродадохъ, каквото имахъ, и сега, останалъ самъ, поехъ планината и додохъ при васъ!...

Село Требошница въ недрата на Перинъ планина

Гласътъ му се пресѣче. Той зарида и отъ дълбочинитѣ на старческитѣ му очи рукнаха сълзи като отъ виръ, заграденъ съ скали, които се търкулнаха по брадата му Той избърса съ огрубялата си ржка косматото си лице и продължи:

— И моятъ пжть е по стжпкитѣ на вашитѣ нозе. Мѣстата, кждето вие слизате, сж моя ханъ. Оставете ма и азъ да поднеса главата си въ жертва на съзаклятието.

Той хвана съ дветѣ си ржце ржката на войводата и го гледаше съ своитѣ просълзени очи. Войводата, преди това, следѣше внимателно лицето му, за да може нѣкакъ да открие тайната, що криеше сърдцето му. Безспорно тоя оскърбенъ и измжченъ старецъ бѣше една разочарована и измжчена душа, която, поради вилнѣещето безправие въ неговата страна, бѣше станалъ хайдутинъ. И сега той хвърляше остатъка отъ благородната си енергия на своитѣ старчески добри дни въ вихъра на хайдушкия животъ, протягайки ржка на ония, които се борѣха по планинитѣ за свобо-

дата на своето отечество и за възтържествуването на правдата и справедливостьта.

Въ неговата проста и великолепна външность нѣмаше нищо, което можеше да възбуди и най-малкото подозрение къмъ него. Какво ли бѣ потресло тоя старчески животъ, за да го изтръгне отъ тихия кѫтъ на домашното му огнище и да го хвърли, съ дълбока тайна, всрѣдъ свѣта на борцитѣ? Всѣка оскърбена и наскърбена душа има своята свещена и потайна гънка, покрита съ булото на гордостьта, и невъзможно е да се открие тя, безъ Войводата добре говори и добре знае. Дѣлото успѣшно напредва и бързо крачи! Да помогнемъ. да помогнемъ на светото дѣло!... Да помогнемъ!...

Тия нѣколко думи на стареца бѣха красноречиви и убедителни за мѣстнитѣ люде. На тѣхъ бѣше познатъ този говоръ; понятни бѣха звуковетѣ и ударенията, които се разнасяха презъ облацитѣ на тютюневия димъ. И тѣ действуваха като небесно пророчество: пленяваха и трогваха тълпитѣ.

Младитѣ другари въ четата го кръстиха съ прозвището „да помогнемъ“. И той като че ли бѣше

Четата на Ресенския войвода Славейко Арсовъ.

да се причинятъ нови болки на зараслата кървава рана.

Въ всѣко затулено кѫтче на тоя свѣтъ, въ всѣко селище, въ всѣка колиба има толкова много неизвестни на свѣта болки, толкова много за мъсть души!.. Този старецъ бѣше единъ отъ тѣхъ. Войводата разбра и това бѣше достатъчно. Той топло и сърдечно стисна протегнатата ржка.

Старецътъ бѣше хайдутинъ.

Когато четата поемаше пѫтя на проповѣдничеството, когато се спираше въ това или онова село и войводата събираше селенитѣ и имъ говорѣше за светото дѣло, за самозащитата, за тиранията и за ужаснитѣ потистничества на тиранитѣ въ страната, старецътъ тогава, заслонилъ се настрана, пушейки непрекжснато лулата си, безъ да дига очи отъ нея, провикваше се съ високъ гласъ:

— Да помогнемъ, да помогнемъ на дѣлото!

доволенъ отъ това и всѣки пѫть, когато го назоваваха съ това прозвище, тжжна усмивка заиграваше по лицето му.

Ето тоя „да помогнемъ“, тоя тайнственъ старецъ бѣше, който се зае да прекара четата презъ рѣката. Прекарвайки я, той вървѣше пръвъ, безъ да търси брода, като че ли предварително знаеше, кжде отива и кжде се намира търсеното мѣсто.

Ходътъ му, тихъ и твърдъ въ началото, лека полека почна да става неспокоенъ и трескавъ. Колкото повече отиваха на напредъ, толкова повече старецътъ проявяваше признаци на тревожность. Приличаше на чувствителенъ и изпитанъ конь, който, чувствувайкй близката опасность, почва тревожно да пръхти. Той, вмѣсто да гледа рѣката, очитѣ си не вдигаше отъ околноститѣ ѝ, засѣяни съ ниви, отъ полетата и отъ пѫтищата. Онѣзи, които вървѣха непосрѣдствено следъ него, чуваха дълбокитѣ

му въздишки, глухото му мърморене и неволно се споглеждаха, безъ да могатъ да разбератъ нѣщо отъ безспокойството му и безъ да смѣятъ да го запитатъ. Неговата тайнственость и годинитѣ му притискаха всички. И всички като омагьосани го следваха въ тъмната неизвестность, къмъ която ги водѣше.

Предъ тѣхъ се откриваше една житна нива, пожълтяла, изкласила, готова за жетва и разлѣна край рѣката, вълнитѣ на която си играеха съ златнитѣ ѝ лехи. За моментъ старецътъ се спрѣ и хвърли погледъ надъ нивата. Промърмори нѣщо въ себе си, изтърси си рѫката и съ твърди крачки нахълта въ житнитѣ ѝ класове. Тѣ, съскайки болезнено, сгазваха се подъ краката му.

— Нима нѣма другъ пѫть, каза войводата на стареца, съжалявайки, задето се тѫпчеше красивата нива.

— Остави ме да умря подъ твоитѣ стѫпки, бѣше отговорътъ на стареца.

Старецътъ,потъналъ до кръста въ нивата, вървѣше, безъ да поглежда на назадъ и съ широкитѣ си крака опустошаваше нивата. Четата, вървейки следъ него, тоже газѣше и тѫпчеше житнитѣ класове. Картината бѣше печална. Нивата се унищожаваше. Всички бързаха да излѣзатъ поскоро навънъ, за да не причиняватъ по-голѣми пакости, но напраздно. Старецътъ, едва стигналъ края на нивата, поогледа се наоколо и отново почна да ходи по ширината на нивата, но по противоположна посока.

— Кѫде така? запита войводата стареца и се спрѣ.

Старецътъ отговори, че предъ тѣхъ има яма и затова било необходимо да заобикалятъ. Нова пѫтека се откри по срѣдата на нивата, толкова широка и толкова разрушителна, колкото и първата. Следъ малко четата пакъ промѣни направлението на хода си, тоя пѫть по друга посока, но все презъ нивата, защото старецътъ каза, че е сбъркалъ пѫтя и че, ако продължавали да вървятъ по сѫщото направление, щѣли да се озоватъ предъ инородно и неприятелско селище. Дълго време следъ това старецътъ и двадесеть членната чета продължаваха да тѫпчатъ нивата, смачквайки и унищожавайки толкова надежди и толкова трудъ.

При вида на тоя варваризъмъ, войводата се разгнѣви, а четницитѣ се движеха съ явно незадоволство. Старецътъ и не искаше да знае за това. Той продължаваше да върши безпощадното дѣло на разрушението и като че ли бѣше се заекълъ да не остави нито единъ здравъ класъ въ тая нива.

— Дали това не ще да е нѣкаква враждебность, си помисли войводата. Може би тоя проклетъ старецъ отмъщава нѣкому и използува хайдутитѣ като несъзнателни орѫдия въ това несправедливо дѣло.

По негова заповѣдь четата спрѣ надъ унищожената и дълбока като кладенецъ нива. Тъкмо когато войводата се готвѣше да подложи на строгъ разпитъ тоя жестокъ старецъ, той изведнъжъ се спрѣ, покри съ дветѣ си рѫце очитѣ си и извика съ страшенъ гласъ!

— Ахъ, да ослѣпѣятъ тия мои очи..., да ослѣпѣятъ!...

И на мѣстото, гдето бѣше се спрѣлъ, залюлѣ се бѣловласата му глава, разтърсиха се широкитѣ му плещи отъ дълбоки въздишки и той съ цѣлия си едъръ ръстъ се простръ върху нивата. Другаритѣ му, обезумѣли, спуснаха се отъ всички страни и го заобиколиха. Страшенъ бѣше той въ тоя моментъ. Кошмарътъ на лудостьта като че ли го обхващаше. Той пълзѣше върху гърдитѣ си, пълзѣше по земята между житнитѣ класове, скубѣше коренитѣ имъ, чупѣше разхвърленитѣ имъ стебла,

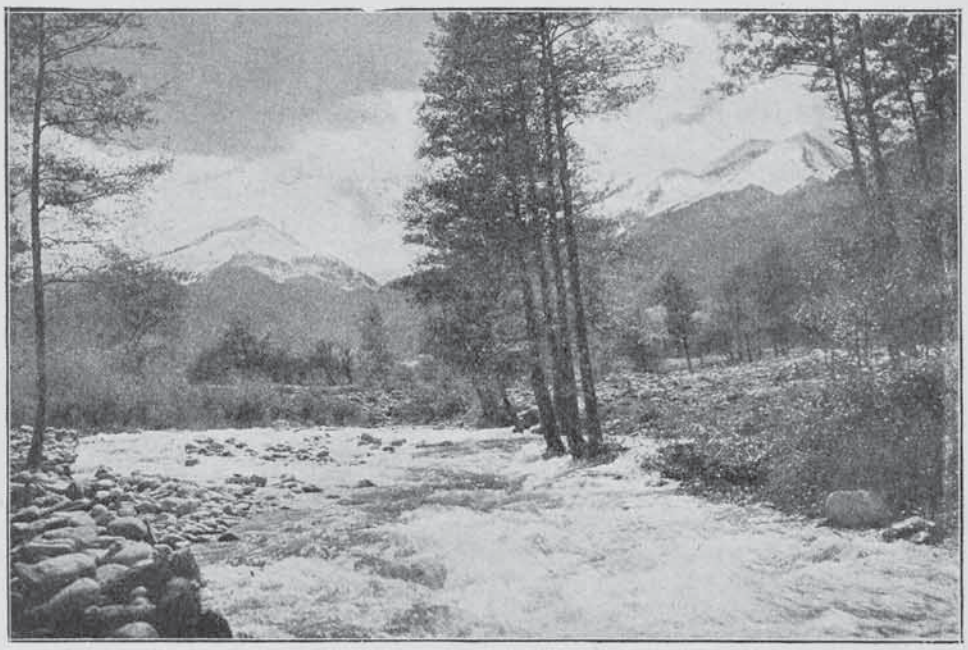

Кѫтъ отъ Перинъ планина съ рѣка Дамяница.

ревѣше, ридаеше отъ болки и сочеше стърчащитѣ още нѣколко житни класове, пълни съ зърна, хемъ по-голѣми, хемъ по-хубави.

— Мачкайте!.. Унищожавайте!.. Нито единъ класъ да не остане въ тая нива!... И нека тогава да се простра предъ краката ви и да умра!... Нищо да не остане за тия пси и за тия вълци!.. Ахъ, мили другари, на това мѣсто, тъкмо на това мѣсто, тия кървави гадове убиха децата ми, моитѣ млади и лични деца... А братъ ми на това мѣсто на кѫсове го насѣкоха... Кърваво е житото на тая нива!... Да, тука е мѣстото, мой милъ войводо..., това да кажешъ на съзаклятието. Нека всички войводи и четници да знаятъ това... Напасть! Каква напастъ се изсипа надъ пустата моя глава! Тукъ, на това мѣсто, какво ли не е ставало... Ахъ, кръвь!..., кръвь е пролѣта тукъ!... Съ кръвь е напоена тая нива. Съ кръвьта на моитѣ деца и съ кръвьта на моя братъ сѫ изкласени житнитѣ зърна на тая нива!... Може ли, мой войводо и мой мили другари, такова жито да се яде!... Сега вече мога да умра подъ вашитѣ нозе, но погубете нивата, тая ужасна нива!...

Старецътъ буйно се изправи на краката си, бѣсно се спусна върху още неунищоженитѣ и високостърчащи житни класове и съ треперящи рѫце ги изкубна и ги захвърли високо къмъ небето.

Класоветѣ се разпилѣха и паднаха върху изтѫпканата нива. Четницитѣ, смаяни, гледаха таа сцена и тоя обезумялъ старецъ съ прашна и разрошена брада, съ очи пълни съ сълзи на гнѣвъ. Той брулѣше и кѫсаше класоветѣ на една нива, която е напоена съ кръвьта на душата му и ги хвърляше нагоре, къмъ небето, като върховенъ и свещенъ даръ на Бога. Никой го не доближаваше. Никой не му говорѣше. Всички бѣха се вкаменили предъ величието на зрелището

— Хайде сега луди-млади! Готовъ съмъ да умра предъ нозетѣ ви, каза старецътъ на хайдутитѣ, следъ като свърши дѣлото на разрушението. Хайде сега да вървимъ по пѫтя, който ни е предначертанъ отъ съзаклятието. То ще ни заповѣда, кръвно жито отъ кръвни ниви да не събираме. Да отидемъ сега да сѣемъ нашитѣ ниви. Да сѣемъ!, да сѣемъ!, наши ниви да сѣемъ!... Следъ като каза това, старецътъ се упѫти къмъ рѣката и се хвърли въ нея. Вълнитѣ го притискаха до кръста, а той, дигналъ пушката надъ главата си, насочена застрашително къмъ небето, порѣше бѣснитѣ пѣнести вълни, като че ли на срещния брѣгъ бѣше се явилъ неприятель, съ който той отиваше да се сражава, и да засѣе възблѣнуваната си нива, следъ извършеното разрушение на кървавата нива.

— Да помогнемъ, да помогнемъ на съзаклятието!.., мълвѣше той всрѣдъ вълнитѣ. Тая мълва не бѣше молитва, е една нужда, една повеля.

— Имаме ниви за сѣене, ниви наши, ниви възблѣнувани! Да помогнемъ..., да помогнемъ!...

И хайдутитѣ преплуваха следъ него.

Вълнитѣ бѣха бѣсни, вълнитѣ бѣха пѣнести, но близко бѣше брѣгътъ.

Близко бѣше и спасението.

Преведе отъ арменски: **Андрей Кожуховъ.**

Окървавениятъ Великдень

Презъ пролѣтьта на 1903 год., Кольо Лефтеровъ съ 36 момци, добре екипирани и обучени, успѣ, като ловко избѣгваше преследването на контра-шайкитѣ въ България, да мине границата на Благовецъ вечерьта и до Великдень, който нея година се падаше на 6 Априлъ, се движи изъ Малешевскитѣ планини. Срещу свѣтлия праздникъ четата се спрѣ на денуване въ Широки Долъ, съ намѣрение да прекара Великденя тамъ и следъ това да продължи марша си за Струмишко. Отъ тамошното градско ржководно тѣло бѣше се получила покана, четата да замине, но следъ праздника, за да не би при обискитѣ, които се предполагаха турцитѣ да извършатъ, четата да се открие, а рано бѣ още да се влиза въ открита борба, особено въ кое да е село.

Широки Долъ представлява отъ себе си една голѣма котловина съ направление отъ северъ къмъ югъ, заградена отъ истокъ съ Малешевскитѣ планини, а отъ западъ съ голѣмия планински масивъ Готенъ, съ най-високъ върхъ Гарванъ.

Широки Долъ е известенъ въ историята на македонскитѣ революционни борби съ това, че е билъ лобно мѣсто на много македонски синове, паднали жертва на неблагоразумната братоубийствена саморазправия между „Вѫтрешни“ и „Върховисти“, обаче сѫдбата бѣ предопредѣлила на сѫщото това мѣсто враждуващитѣ братя за пръвъ пѫть да си подадатъ ржка и задружно да се опълчатъ срещу вѣковния врагъ.

Отъ мѣстното население бѣ донесена необходимата храна, а за Великдень — три овни, отъ които двата се сложиха въ единъ голѣмъ котелъ (перостникъ) да се варятъ, а третиятъ се мѫдрѣше одранъ и наденатъ на голѣмъ ръженъ, подпрѣнъ на стрѣхата на колибата, въ търлото, гдето бѣ бивуакътъ на четата и чакаше реда си да бѫде изпеченъ, за да стане втора порцня въ „Великденското меню“.

Рано сутриньта на Великдень, когато ехото отгласяше тържествения звънъ на черковнитѣ камбани, запъхтянъ пристигна единъ отъ часовитѣ на четата и съобщи, че отсреща на Готенъ се чуватъ пушечни истрели. Войводата извика да спре глъчката, която царѣше при подѣлбата на порциитѣ, за да се чуе отгде идатъ изтрелитѣ.

При утихналия глъчъ ясно се отличаваха остритѣ гърмежи на маузеркитѣ отъ по-тѫпитѣ на манлихеритѣ.

Набързо свиканиятъ четнишки съветъ реши, че нашитѣ родни братя сѫ влѣзли въ бой съ турцитѣ, даже сѫ били изненадани и ние ще трѣбва, които и да сѫ тѣ, да имъ се притечемъ на помощь. Предполагаше се, че това може да е и Борисъ Сарафовъ, който не отдавна бѣ водилъ блѣскаво сражение изъ тия мѣста. Четата въ пълненъ боенъ редъ чакаше нареждането на войводата, когато пристигна изморенъ селянинъ и предаде писмо на войводата. Писмото бѣ отъ Христо Чернопѣевъ, съ което известяваше, че сборнитѣ чети на Чернопѣевъ, Пито Гулевъ, Никола Дечевъ и други, които сѫ водили непрекѫснатъ бой отъ границата до с. Лески, рано въ зори били изненадани отъ преследващата ги потеря и че тилътъ имъ е билъ въ най-голѣма опасность. Писмоносецътъ бѣше натоваренъ да ни заведе на застрашения пунктъ, който, при пристигането ни, се указа, че е обкржженъ отъ всѣкѫде и сѫществуваше твърде голѣма опасность, шепата изнурени борци да бѫдатъ избити до единъ. Време за мислене нѣмаше. Четата се пръсна въ верига и, пълзейки, се доближи до противника. Съ честа стрелба и мощно „ура, на ножъ“ тя го атакува бѣсно. Оцѣлѣлитѣ турци въ панически бѣгъ се вмъкнаха въ близката овчарска колиба, зидана отъ камъкъ и покрита съ керемиди. Обаче, тия турци не можаха да се запазятъ задъ каменнитѣ ѝ стени, защото атакуващитѣ Лефтерови четници съ бомби разрушиха колибата и я запалиха и подъ развалинитѣ ѝ намѣриха смъртьта си почти всички, на брой около два взьода.

Едва успѣла да се справи съ първата си задача, четата се видѣ обградена отъ прииждащия отъ с. Владимирово и Петричъ аскеръ. Обградени отъ всѣкѫде, четницитѣ въ продължение на единъ часъ геройски отбиваха бѣснитѣ турски атаки съ бомби и куршуми. Благодарение на падналата гѫста мъгла и силно валящия снѣгъ, следъ като остави на полесражението 18 жертви, четата, пръсната на три групи, можа да се освободи отъ обсадата. Тия три групи можаха да се събератъ въ разни времена едва въ територията на свободна България.

Така, на окървавения Великдень, два враждуващи помежду си братя си подадоха ржка, за да създадатъ три месеца по-късно великата Илинденска епопея.

Варна, Априлъ 1929 год.

Любенъ Д. Станчевъ.

ЧИНОВНИЧЕСКО КООПЕРАТИВНО СП.-ЗАСТРАХОВАТЕЛНО Д-ВО – СОФИЯ

ОСНОВАНО 1 МАЙ 1905 ГОДИНА

КЛОНОВЕ: ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА

Извлечение отъ баланса на 31 Декември 1928 година

Клонъ ЖИВОТЪ

1.	Математически резерви	лева	191.134.000
2.	Резервни фондове	„	13.418.000
3.	Пласменти	„	216.924.000
4.	Събрани премии	„	56.640.000
5.	Осигуровки въ сила	„	1.197.702.150
6.	Сключени осигуровки презъ 1927 година	„	234.000.000
7.	Чиста печалба	„	4.708.000

Клонъ ПОЖАРЪ (основанъ 1. I. 1921 г.)

1.	Събрани премии	лева	11.070.000
2.	Загуби	„	1.450.000
3.	Отнесени резерви за 1928 година	„	4.850.000
4.	Чиста печалба	„	2.046.000

Клонъ ЗЛОПОЛУКА (основанъ 1. IX. 1923 г.)

1.	Събрани премии	лева	543,000
2.	Загуби	„	200.000
3.	Отнесени резерви за 1928 година	„	199.000
4.	Чиста печалба	„	50.600

Дивидендъ за раздаване

Клонъ	Животъ	лева	6.500.000
„	Пожаръ	„	1.840.000
„	Злополука	„	156.000